

מחודדין בפיר

עיונים בפרשת השבוע גלידז תתקצ"ח צו - פסח

לא תכבה. עבודת השי"ת בדרך כלל עושים בהתלהבות. אבל, השאלה הגדולה היא, האם ההתלהבות פנימית או חיצונית. ידוע לנו מדברי חז"ל, שכאשר היו עוזבים את בית הכנסת לאחר התפילה ורואים את רבי עקיבא בפינה אחת, כשהיו חוזרים לאחר זמן מצאוהו בפינה אחרת. זה היה הדרך שלו בעבודת השי"ת, בהתפעלות וממש כל עצמותיו אמרו ה' מי כמוך. גם ידוע שדרכו של הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב, לעומת זאת, אהרן הכהן, בוודאי שהיתה בו אש בוערת, אבל רק בפנים בלב. הוא השליט את המוח על רגשותיו. והנה נודע בשערים, מעשה בהרה"ק רבי אהרן ראטה זצ"ל אשר נהג במשך רוב השנים מאוד לעזור בבית בנקיונות לפסח, כאשר שנה אחת ביקש מהרבנית רשות שברצונו להתכונן לליל הסדר בהתכוננות ולימוד בעומק בספרי הקודש. הוא חשב שזה יהיה ליל הסדר הכי שאי פעם היה לו. אבל, הוא אמר שמעולם לא היה לו ליל סדר כה רדוד. למה, פשוט, הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זצוק"ל היה אומר, כשם שסימני התקיעות של ראש השנה זה קשר"ק, ככה בדיוק הסימנים של ההכנה לפסח קשר"ק, ק'רצוף, ש'פשוף, ר'ייבען, ק'ערין. היינו, הנקיונות של פסח פועלים בשמיים ממש כמו התקיעות. לכן צריכים לעשותם בדחילו ורחימו. לכן, הם ההכנה הטובה ביותר לליל הסדר. השבת נקרא את ההפטרות המסיימת את כל הנבואות, הקב"ה רוצה להעמיס עלינו שפע ברכה עד בלי די. והאמת, אנשים מביאים בשפע את המעשר כספים שלהם לבתי האוצר של כלל ישראל ואכן דואגים שלא יישאר יהודי ללא מאכלים כבני מלכים לחג הפסח. מה שאכן נותר שיהיה יותר יראי ה' האמיתיים מדברים איש אל רעהו ללא כל מחלוקת. שלא יהיה בין שומרי תורה ומצוות שום פירוד לבבות. הנגע של שנאת חנם, טרם נרפאנו ממנה. כאשר אנחנו מתכוננים לליל הסדר, אנחנו נאמר כל דכפין ייתי ויאכול, כל מי שרעב לקצת רוחניות, שיבוא לשמוע, כי ליל הסדר הלבבות פתוחות ושערי שמיים פתוחים, זה הזמן באמת לבקש ולהתחנן, כשם שקיימת את ההבטחה לאבות על יציאת מצריים, כן תקיים בנו מה שהבטחתנו על יד נביאך, כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, אנחנו טובעים בלכלוכה של הגלות, אנחנו מתחננים, כאשר זכינו זה שנים לסדר סידורו של פסח, אנחנו רוצים לעשותו, לא זכר למקדש כהלל, אלא להקריב ולאכול מן הזבחים ומן הפסחים. הלוואי שנכוון יחד ב"ונצעק" אל ה' ונבקש על גאולה כללית וממילא יבואו כל הישועות הפרטיות שכל אחד ואחד נצרך לו ונזכה עוד השנה לאכול מן הפסחים ומן הזבחים בבנין שלם בהר מרום הרים, בירושלים עיר הקודש, בביאת גואל צדק. שתהיה לכל בית ישראל חג כשר ושמח.

זאת תורת העולה. להיות בן עליה, זה לא מעשה של אינסטנט. אין קיצורי דרך. זה תורה שלימה. צעד אחר צעד. עקב בצד אגודל. ויש לצרף לדרך חיזוקים. כי תמיד ניתן להתגלגל מעליה. לכן, מי שרוצה להתעלות, יש לו להצטייד במורה דרך צמוד ובספר חובת הלבבות כמצפן, כדי שאכן יהיה בעולה ובקרבתו.

כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה. לא יתכן שיהיה פירוש מן הבהמה שהיא עצמה קרבן, ולהוליא את החולין, כי הכתוב כבר אסר בסדר ויקרא סתם כל חלב ואין שם תנאי ושיו, וגם כאן אסר תחלה כל חלב שור וכשז ועז, ואסר חלב הנבלה והטרפה באסור החלב, ואין קרבנות לשם: ועוד שאמר שם, חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם, ולא ימלא בכל עניני הקרבנות "בכל מושבותיכם". ובמתנות כהונה אמר "לחק עולם" פעמים רבות, ולא הזכיר "בכל מושבותיכם", מפני שאין הקרבנות חקת עולם בכל מושבותינו, רק במשכן ובמקום אשר יבחר ה': ואל יעור עיניך המשתבש בפסוק ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עכשיו היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם, כי החדש אסור מן התורה בכל מקום, כי אמר הכתוב שלא נאכל לחם וקלי וכרמל לעולם בכל מושבותינו עד עכשיו היום שנביא הקרבן בצית הבחירה, ואם אין קרבן לא יאסר מכאן ואילך, כי לא אמר "לא תאכלו עד הביאכם את קרבן אלהיכם", אבל האיסור הוא עד עכשיו היום הזה בלבד. אבל פירוש עד עכשיו היום הזה שתביאו הקרבן כשתוכלו להביא אותו, והוא טעם, כדי שיהיה הקרבן מנחה חדשה. ויתכן שיהיה "היום" נמשך, עד עכשיו היום הזה עד יום הביאכם את קרבן אלהיכם: והראיה הגמורה שפירוש "מן הבהמה אשר יקריב ממנה", מן המין הקרב, כי כן נאמר בערכין ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש, ופירוש, בהמה שמקריבין ממנה קרבן לה'. וכך, ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה', יאמר בפירוש, מן הבהמה הטמאה שאין מקריבין ממנה. ואין הפרש ושם חילוק בין שמזכיר בלשון רבים "אשר יקריבו" ו"אשר לא יקריבו", ובין שיאמר בלשון יחיד "אשר יקריבו", כי פירוש אשר יקריב אדם ממנה. וכן אמר וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה, המין הנאכל, לא שהיא עצמה תאכל: ולפי שאסר כל חלב מן הבהמה אשר יביא הקרבן ממנה, לא מן המין שלא יתקרב, ושמא יעלה על הדעת לומר כי הנבלה והטרפה יחשבו כמין שלא יתקרב ממנו, הולך להזכיר שיהא אסור, וזה שנאמר ואכול לא תאכלוהו, שיהיו בכרת כשאר כל חלב, כי כל המין הקרב יאסור ואפילו הנבלות והטרפות ממנו: ואמר יעשה לכל מלאכה, לומר שאין בו טומאת נבלות, כי יאמר נבלות ונבלתם לא תגעו, ובחלב שלהן יאמר שיגעו בו ויעשו ממנו כל מלאכה. ואם היה אסור החלב בקרבנות בלבד, למה הולך לומר בו "כל חלב לא תאכלו" שם בפרשת ויקרא, וכבר כוה שיעלה על המזבח לריח ניחוח, ואיך נאכל אשה ה', ולמה לא הזהיר גם ביותר הכבד ובשתי הכליות מן הקרבנות. ועוד, למה הולך להזכיר שור וכשז ועז, כי בידוע שלא יביא קרבן אלא מהן. וממה שאמר הכתוב בפסולי המוקדשין רק את דמו לא תאכל, ולא הזכיר החלב, יגיעני המקום למקומו ואפרשנו: הרמב"ן בא להבינינו. מה המכוון האמיתי מזה שייאמר בכל מושבותיכם וחק עולם. שלא ימצא מאן דהו שיחשוב שניתן בצורה כלשהיא לנות ממצות התורה כצווים. היסוד הוא מאיסור אכילת חלב בהמה. אבל איסור האכילה אינה דווקא בקרבן, אלא בכל בהמה הגם שלא נשחטה כדת וכדין. הוא הדבר לגבי שאר מצוות התורה, הרמב"ן מדריך אותנו להבין את ענין הציווי. איסור חדש, האם האיסור דווקא כאשר יש אפשרות של הקרבת מנחה חדשה, או האיסור הוא שלא לאכול עד ט"ז ניסן. הוי אומר יש להתבונן בעניין כדי ללמוד מכוון המצוה לקיימה כמצוותה.

צו את אהרן, זאת תורת העולה, אחר שהגיד מעשה הקרבנות אמר התורה הראויה לכל אחד ואחד, אשר זה רמז חלק עיוני זהם, ואין ספק כי יש הבדל רב בין בני אל חי בפעולותיהם וכוונותיהם, דומה להבדל אשר בין מיני הקרבנות, והזכיר בעולה שכולה על המזבח לריח ניחוח, אמנם קלטה עולה בלהב המזבח, ואמר שהיא העולה באמת, וחלק ממנה אלל המזבח והוא הדשן, שיש זה קלל לחלוחית, באופן שהאש בוערת בו עם אותו החלק העולה באמת, כאמר והדשן אשר תאכל האש את העולה, וקלל ממנה והוא הדשן הגמור, יוציאוהו אל מחוץ למחנה בצגדים פחותים, מכל מקום יהיה מולאו אל מקום טהור: והזכיר תורה במנחה, ואמר שיגישו כולה לפני המזבח, כי לאל יתברך בלבד הביא המקריב את כל קרבנו, וכהנים משולחו גבוה קא זכו, ושחלק מועט מכולה הוא הנבחר לריח ניחוח ושחלק הכהנים גם הוא מכפר, ונשמר מחמוץ כמו חלק גבוה, ושמנחת הכהן כלה לגבוה לא חלק מועט ממנה בלבד כמו שהוא במנחת ההמון, והזכיר תורה בחטאת, ואמר שאותו החטאת, אשר לכוזב ענינו לא יכופר זולתי בהכנס דמו אל הקדש פנימה לא תהיה בו כפרה באכילת כהנים כשאר חטאות אצל תהיה בשרפתו, ושהאשם, אף על פי שאינו על חטא מחייבי כריתות כמו החטאת, הנה להיות חטאו מעילה בקדש תורה אחת להם, ואמר וזאת תורת זבח השלמים והודיע שאף על פי שכל השלמים קדשים קלים, מכל מקום יש חלוק ביניהם שאם הם על אודות הודאה, יהיה עמהם לתת בתוכו מין חמץ, כי אמנם סבת הסכנה אשר עליה ההודאה הוא שאור שבעיסה, מכל מקום מיני המלה רבות עליו, וברבות הלחם יתפרסם הנם לאוכלים רבים, וכלם נאכלים בזמן קדשי קדשים שהם ליום ולילה, אצל כשהם שלמים פשוטים שלא לתודה, זמנן לשני ימים ולילה אחד ועם היות כלם קדשים קלים, נאסרה הטומאה באוכלים ובנאכלים, וחיוז הכרת הוא בטמא שאכל את הטהור, הקרב לאכול מהקדש הטהור וטמאתו עליו, שהוא מחלל את הקדש: דברי הספורנו באים ללמדינו, כאשר אנחנו עושים ונשלמה פרים שפתינו, עלינו להתבונן, מה היא מטרת הקרבן ומה המכוון שבה. ראשית, כל מי אשר ישראל יבונה, כל עוד שיש בו לחלוחית ולו בדשן, עדיין יש לשמור אותו מכל משמר בטהרה. שולחנו אשר מכפרת עלינו, יש לשים לב ביותר על הניסים והנפלאות איך בורא עולם זן ומפרנס ולהודות בהתאם. כאשר מתוודים על החטא יש להתוודות בפנימיות. ויש לאכול בקדושה ובטהרה, היינו מטרת האכילה היא להזדכך בעבודת הבורא ולא להנאת המעיין והחיד. להתרחק מסעודות אשר שם נמצאים ה"שאור שבעיסה". כי כל העניין שהביא את האדם לידי הנסיון שעליו להודות היא השאור שבעיסתו הפנימי. ממילא כאשר יתרחק מההמון, יתקש להיות קודש קדשים. הוי אומר מתוך הזן, נגיע לאמונה שלימה ולהתעלות רוחנית בקדש קדשים ממש.

אז נדברו יראי ה'. כי המאמר ההוא הוא מאמר אנשים שלא יבינו דרכי ה' ומשפטיו וכשישמעו יראי ה' הדברים מהאנשים האלה הכופרים בהשגחת האל בתחתונים נדברו הם איש אל רעהו ומרבים בדברים האלה ונושאים ונותנים בהם עד שימלאו בשכלם כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול: ויקשב ה'. האל ית' הקשיב דבריהם ויתן להם שכרם בזה: ויכתב ספר זכרון לפניו. דרך משל כלשון בני אדם שכותבים המלכים ספר הזכרונות כי אין שכתה לפניו ית' וכן מספרך אשר כתבת כל הנמלא כתוב בספר, והנה יראי ה' וחושבי שמו שאמר שמור להם עד עולם, ופי' חושבי שמו, שחושבים תמיד בדרכי ה' ובידיעת אלהותו כי שמו הוא והוא שמו, וכתב הר"א אבן עזרא ז"ל כי יראי ה' הם הלדיקים, וחושבי שמו הם חכמי לב יודע סוד ה' הנכבד והנורא: דברי המלבים זוהרים בחמה בצהרים. למעשה כל בר בי רב יודע שהגלות של מצרים דומה מאד לגלות שלנו, מעין גלות של רצון.

שמונים אחוז מכלל ישראל חששו מ"הלא נודע" ובחרו להשאר במצרים. השי"ת מלא משאלתם. אולי לא בדרך שהם חשבו. גם העשרים האחוז אשר נשארו בחיים התעקשו שלא למול, לולי השי"ת מכניס ריח גן עדן בקרבן הפסח של משה רבינו קשה לשאר את הקטסטרופה שהי' עובר על עם ישראל ללא דם על המשקוף. לא סתם הנביא מכנה את עם ישראל ערום וערי"ה, שהרי היו מרוקנים מכל וכל. גם ללא מוטיבציה. אך, כאשר מחליפים את ה"סוויטש" וברור שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, היינו מי שמשוחרר משעבוד ליצרו האפל. אז, יוכל להתעלות ולצעוד קדימה. היראי השי"ת, משה ואהרן, כאשר נדברו ביניהם, הביאו לביטול הדעות של כל הספקנים למיניהם. כך יכלו להוביל שש מאות אלפי גברים לבוא בבריתו של אברהם אבינו. לגרום שהם יקשיבו שאכן השי"ת יקשיב וירשום. אכן, הקב"ה רשם את הדברים, זכרתי לך חסד נעורייך, ממתי שהתנערו מערלתם וממצריותם. התבוססו בדם המילה ודם הפסח כדי להגיע לעת דודים. הדבר מונח ליראים ולחכמי הלב לדרבן אותנו להחליף את הסוויטש בראש שלנו. לדעת שהקב"ה ממתין לרשום לנו חסד נעורים של התנערו מהגלות, אזי יקשיב וישמע וירשום זכרון לפניו.

הא לחמא עניא. לחם, רומז לתורה (לכו לחמו בלחמי). עני' זה הרמת קול (וענית ואמרת). חז"ל אמרו שכדי לזכור את הנלמד יש ללמוד בהרמת הקול. הרי לחם זה שלמדנו בהרמת הקול (מזכיר את אמירת פרשת הביכורים אשר מתלבנת בעומק בלילה זה, הנעשה גם בהרמת קול), היא מסורת בידינו מאבותינו. התורה נלמדת בכל מקום, ראשיתה עוד בארץ מצרים, מצוות פסח, קדוש החודש ועוד. כל דכפין, בדור הזה, דור עקבתא דמשיחא, אשר דברי הנביא עמוס מתגשמים, "לא רעב ללחם", לא רעבים ללחם הגשמי, כי ב"ה יש שפע רב וכל טוב, אבל רעבים ללחמה של תורה. לתורה המחיה את נפש האדם. לתורה הנמסר בשמחה וטוב לבב. כאן יש רעב. ממילא, כל דכפין ייתי ויכול. אם הוא מעצמו עושה אתערותא דלתתא שבא לשמוע ללמוד ולקבל תשוקה בוערת, ממילא הקב"ה יעניק לו תורה במתנה. כל דצריך ייתי ויפסח. מי שממש מרגיש נצרך, שזה צורך חייו, יוכל ללמוד עד שיוכל לדלג מעניין לעניין. ממילא נזכה לשנה הבאה בארעא דישראל בני חורין, כי אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה.

והגדת לבנך וגו', כריך לדעת למה לא אמר ואמרת, כי תיבת הגדה מלינו לרז"ל ש'אמרו שיתכוין זה דברים קשים כגידים, עוד קשה אומרו ביום ההוא, ובסמוך גמר אומר בעבור זה ודרשו ז"ל בשעה ש'מלא ומרור וגו', והוא כלילה ולא ביום, ואם כן לא היה לו לומר אלא והגדת לבנך לאמר בעבור זה ואני יודע זמן ההגדה שהוא כלילה, עוד כריך לדעת אומרו לאמר, והלא כבר אמר והגדת: ונראה כי יכוין על דרך אומרים ז"ל מתחיל בגנות ומסיים בשבח, יאמר גנות אבותיהם של האבות, כי לא היה דבר משובה, והוא אומרו והגדת דברים קשים שלב האדם נעקש מהם, ואחרי כן מסיים בשבח והוא אומרו לאמר, אמירות משובחות משמחים את הלב ומסעדים אותו, ואמר ביום ההוא, הודיע צמתך לשון לדיק כי הלילה ההוא יום יקרא לא לילה, והוא אומרו ולילה כיום יאיר, ולא חש שתטעה לומר יום ממך, ממה ש'גמר אומר בעבור זה שהוא בשעת מלא וכו' כאומרים ז"ל, ואולי כי סמך ביום ההוא עם והגדת, כי גם נס זה בכלל מצות ההגדה: עוד יראה באומרו לאמר, להיות ש'אמר והגדת לבנך, תינח אם יש לו בן, אם אין לו בן יהיה פטור, תלמוד לומר לאמר, שעל כל פנים כריך להגיד אפילו בינו לבין עצמו, ואם תאמר כיון שעכ"פ הוא כריך להגיד אפילו בינו לבין עצמו, אם כן למה אמר לבנך, ואולי שצ'אמנעות היתור אני מבין כן, ולא כלל יתור, ואפשר עוד ש'רמז באומרו והגדת לבנך, שאם יגיד הגדה האמורה בענין יזכה ה'

סיגיד לבנו, וכדי שלא תטעה לומר דוקא, לזה אמר לאמר: בעבור זה, אולי שרמז בתיבת "זה" י"ב מלות הרקומים בחג הפסח, ג' דברים פסח מלה ומרוח, והגדה, וז' ימי החג, וקידוש יוס' א' וז', הרי י"ב, כמספר ז"ה, והוא לומר בעבור "זה" עשה וגו', והגם שז' ימי החג לענין תרי"ג מלות אינם נמנים לז' מלות: ידוע בשער בת רבים שלימוד הקטע הזה מתוך האור החיים הקדוש, בליל הסדר נחשב כסגולה לזכות לבנים. וזאת, כי כל העניין של סיפור יציאת מצרים הוא למען נספר לבנינו ובנינו לבניהם עד דור האחרון. לכן, יש ביותר להתעמק באמירת ההגדה גם למי שיש לו בנים שיכוון שיהיו חכמים ונבונים אוהבי השי"ת. הראיה הברורה היא, הנה תראו איך מתוך סיפור יציאת מצרים קם ירובעל – גדעון והושיע את עם ישראל, למרות שהוא בא ממשפחה משועבדת לבבודה זרה. איברא, שבכוח סיפור יציאת מצרים לפעול את כל הישועות. לכן, יש לנו לדעת שההשקעה בסיפור יציאת מצרים שווה לגמרי ומחזירה ישועות בריבית דריבית.

ארמי אובד אבי, הנה לבי שהיה יעקב היה זמן מה ארמי אובד שלא הי' לו בית מושב וכן לא היה מוכן להעמיד גוי רחוי לרשת ארץ: ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה, ואחר שהיה לגוי לא היה רחוי לקבל מתנה שהיה תחת עבדות ומה שקנה עבד קנה רבו: ויתן לנו את הארץ הזאת, ואחר שילאנו מסבלות מצרים לא היה לנו שום חלק ארץ לשבת בו ונתן לנו זאת שהיא ארץ נבחרת זאת חלב ודבש: ועתה, מאחר שידעתי מה רב טובך וחסדך עלינו שעשיתנו לגוי רחוי לרשת ארץ ולהוליאנו ממצרים באופן שנוכל לקבל מתנה שהיה שלנו ונתת לנו זאת שהיא לבי לכל הארצות ומבחר המקומות: הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ה', הבאתי מבחר פירות אותה הארץ שנתת לי לתת תודה לשמך עליה: הספורנו מלמדינו, שדווקא יעקב אבינו הי' זמן מה ארמי אובד. לבן הצליח לשעבדו למעל לייצור צאן. שש שנים עבד – אבד, כדי שיוכל לבוא לארץ כנען כאשר הקב"ה מקיים את הבטחתו. מעשה אבות סימן לבנים. הקב"ה מקיים הבטחותיו. בדור של מצרים, היות והיו ערומים מן המצוות, ביקש הקב"ה שיבקשו משכיניהם, כדי לעורר בלבבות בני ישראל תשוקה לגאולה. אבל בזה לבד אין די. כל עוד שהם בגדר אבודים, ללא ארץ, עדיין לא היגיע הגאולה לתכליתה. לכן, בליל הסדר, מסדרים את העניינים, לפקוח עיניים, לא להיות אבוד במשרד ובמשרה. לא להיות משועבד לשום בשר ודם, גם לא זה שבפועל חושב שהוא משלם לך את המשכורת, כי הקב"ה הוא זה שזן ומפרנס. אלא, יש לשעבד את לבנו ומחשבתנו רק לאבינו שבשמים, הגואל ופודה. לעבדו. להללו ולשבחו. כי כבר הנחיל לנו ארץ חמדת אבות, ובגלל העקשות, הקשיות עורף והטפשות, הוגלינו ממנה.

אלו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה, דיינו. ללא סימן שאלה, כי היינו דורשים לקבל את התורה מרוב תשוקה וחשק של רצוננו לראות מלכינו.